

Kulturrådets seminar om kvensk/norskfinsk immateriell kultur i Vadsø 11-12.juni 2014:

1 Finsk språk i muntlige tradisjoner som et uttrykksmiddel for immateriell kultur

Nils Petter Pedersen, forbundsleder/puheenjohtaja
Norsk-finsk forbund/Norjalais-suomalainen liitto

www.finskforbundet.no E-post nppvadso@online.no

Meg selv:

Samfunnsviter; off.pol. og adm., sosiologi, videreutdann. i sykehusadm. og folkehelse
Yrkesaktiv i velferdsetatene som ble avsluttet med etableringen av NAV, undervisn. i sosialpolitikk.

Organisasjon:

Landsomfattende , vel 600 medl. i 7-8 lokalforeninger + direktmedl. i forbundet
Finsk som minoritetsspråk med Finland som opprinnelsesland. Det sistnevnte på linje med Skogfinnene og i språkspørsmål på linje med Kvenlandsforbundet. Finsk som språk er ikke truet, men bruken av språket i Norge er truet. Vi er ikke et «eget folk med eget språk» eller urfolk.

2 Finsk språk som et uttrykksmiddel for immateriell kultur i primærnæringene

- Kunnskap og praksis som gjelder naturen
- Arbeidsspråket
- Finske navn i fjordens og utmarkas ”geografi”
- Utmarka: slåttemarka, redskaper
- «Med bårstang, sapilat og siipi»
- Fjordene
- fiskeplasser, bygging og utøvelsen i fiskeri

Arbeidsspråket:

Finsk var arbeidsspråket i primærnæringene - i jordbruket og i fiskeriene. Derfor har vi finske navn og betegnelser i fjordene og i utmarka.

«Med bårstang, sapilat og siipi» er et godt eksempel på et godt og frivillig arbeide – ett hefte med både steder og redskaper på vårt språk

I fiskeriene har vi ikke tilsvarende skriftlig materiale og oppteignelser, men også fiskeplassene har sine finske geografiske navn som nå kan bli borte fra vår kulturarv pga. bruken av GPS i posisjoneringen.. Det samme gjelder redskapene. Båtbyggingen er bedre dokumentert i bl.a. forbundets bok «Den finsk arven/Jäämeren suomalaiset»

Interessant kan det også være at heroiske beretninger om finlendernes tilpasningsevne i fiskeriene korrigeres av at de prøvde seg i Norge flere ganger før endelig flytting - og kom fra de «tusen sjöars land». De hadde med seg grunnleggende teknologi for båter og redskaper, merking av fiskeplasser, om vær og vind, månen og stjernene etc. etc. Det var dimensjonene som måtte tilpasses Jäämeri/Ishavet !

3 Sosiale skikker, ritualer og høytidsfester

- Finsk i sauna
- saunaskikker
- Finsk i læstadianismen
- språkbærer, skikker i dag
- Finsk sang i Varanger
- Reidar Bakke; tre sanghefter utgitt i 1996, 1999, 2001
- Yli-Tepsas; Maastamuuttajien laulu, utgitt i 2008
- Den nye salmeboka
- finske salmer

Saunaen - ikke badstua der man bare vasker seg – er en viktig og dagsaktuell kulturarv. Sauna er en sosial møteplass der saunaskikker fortsatt lever. En viktig verdi er bruken av tid i saunaen – 20-25 % inne for löyly (damp) og 75-80 % ute i tilstøtende rom for sosialt velvære. Tre gang inn for löyly er et minimum – saunaen skal gi renselse for både kropp og sjel !

Læstadianismen – der en må skille mellom å være læstadianer dvs. aktiv i menigheten – eller være læstadiansk som mer ivaretar de verdslige immaterielle verdiene. Læstadianismen har vært og er fortsatt en viktig *finsk språkbærer* både skriftlig og muntlig. Fra gammelt og til nå bibel, salmebok og prekeners/postillen på finsk. På samlingene også i dag på tre språk; finsk som «det hellige språk», norsk og samisk med fortsatt god kontakt over landegrensene til Finland og Sverige. *Forsoningen* som en vesentlig verdi i det læstadianske må også trekkes fram som del av vår kulturarv. Tilgivelsen skal også komme direkte til uttrykk mellom personer.

Finsk sang er relativt godt dokumentert bl.a. av amanuensis Reidar Bakke ved Musikk instituttet, NTNU i Trondheim som har samlet både verdslige, barne, og religiøse finske sanger i Varanger. Her er det verdt å understreke at både Bakke og hans informanter er veldig klar på at dette er *finsk* kulturarv. Det samme gjelder sangene til musikeren Matti Yli-Tepsa og hans datter Merja i sin sangbok *Maastamuuttajien laulu*. En musikkarv som finlenderne hadde med seg når de vandret til nord og som er samlet inn i Varanger og Pasvik i øst til Lyngen og Skibotn i vest.

Norsk Salmebok kom i 2013. Forbundet kom dessverre sent i dialog med Kirkerådet som til da hadde vært massivt påvirket av et kvensk engasjement. Vi fikk rettet opp noe av feilkildene ikke minst ved hjelp av Reidar Bakke som har god kunnskap om finske salmer i Norge. Men i sin anmeldelse av Norsk Salmebok påpekte han bl.a. at «kvensk folketone» brukt som referansebegrep på mange salmer av finsk opphav og at man opererer med kvenske tekster så sent som i 2011 ? Finske orginaltitler er ikke tatt med i registeret for orginaltitler og finske folketoner er ikke oppgitt i melodiregisteret.

3 «Usunn fornuft»

- «Jorda er flat» vs. kunnskap om fornorskningen
- myndighetenes, dvs. kirken og skolens betydning
- eget folk, eget språk
- Innvandrersbyen, betydning
- OL-fakkelfestet i Vadsø 4.januar 1994
- Innvandrersmonumentet og innvandrere i dag
- TAKK FOR OPPMERKSOMHETEN !

«**Jorda er flat**» brukte direktør Muruvik Vonen i Språkrådet på møte nylig i Kontaktforum for nasjonale minoritet, som et eksempel på kunnskap som i sin tid var gyldig. Han brukte begrepet Usunn fornuft som motsatsen til sunn fornuft. Jeg fikk en assosiasjon til nåtidens bruk av kunnskap om vår historie og om fornorskningen.

Er bruken av kunnskap bl.a. fra Otters beretning om oss som eget folk et eksempel på at vi bruker kunnskap som ikke lenger er gyldig? Denne kunnskapen er jo tilbakevist i form av fraværet av historisk kontinuitet mellom «kvenene» i Bottenviken på slutten av 800-tallet og de finskspråklige innvandrere som kom til nord fra 1700-tallet til idag? I den såkalte fornorskningen - hvor vesentlig var datidens pedagogiske kunnskap om to-språklighet som uheldig for språkutviklingen? Hva med skolens og kirkens rolle i denne sammenheng? Før 2. verdenskrig var det på landsbygda et beskjedent antall timer på skolen i uka og det religiøse behov ble ivaretatt i de læstadianske forsamlinger? Norsk embetsmanns omskriving av finske slektsnavn etter det lydbilde de hørte, framstår i dag som det klareste uttrykk for fornorskningen i vår kulturarv. Eget språk og historie som eget folk framstår som det som skiller kvener/norskfinner i samme likestilte nasjonale minoritet.

Vadsø som innvandrerbymen – siden vi er her – er fortsatt en realitet. Vi er stolte over vårt Innvandrermønument og alle finske gatenavn. Det gjør sitt til at det ligger i områdets kultur å møte folk som er annerledes og snakker dårlig norsk. Vadsø kommune fikk prisen som beste bosettingskommune i Norge i 2008 for sin norskopplæring og introduksjonsprogram Kulturarven lever i beste velgående. Vi spilte inn tablåer fra Varanger i fakkelstafetten til OL-1994. Hovedbudskapet var Varanger som kjernen i det levende flerkulturelle og det historiske norskfinske i Norge.

4 Litteratur:

- Finske sanger i Varanger. Reidar Bakke, Tapir forlag 1996 - ISBN 82-519-1250-4
- Finske Læstadianske sanger i Varanger. Reidar Bakke, Tapir forlag 1999, ISBN 82-519-1513-9
- Vårherres blomsterenger- Reidar Bakke, Tapir forlag 2001 - ISBN 82-519-1707-7
- Maastamuuttajien laulu m/tilhørende CD - Matti Yli-Tepsa og Merja Ylivaara – Kansanperinneprojekti-PUK-2005(Innsamling av finske sanger og finsk musikk i Ruija/Finnmark og Troms)
- Den finske arven - Red. Thor Robertsen - Norsk-finsk forbund 2009 - ISBN 978-82-998237-0-8, på finsk som Jäämeren suomalaiset - Nojalais-suomalainen liitto 2010 - ISBN 978-82-998237-1-5
- Barndomsminner fra Bugøyenes i krig og fred/Lapsuusmuistoja Pykeijästä Sodassa ja rauhassa. Elisabeth Ingilä Hastad. ISBN 978-952-93-0276-5
- Anttonen, Marjut Doktorgradsavhandling *Etnopolitiikkaa Ruijassa*
- Olsen, Venke Div. artikler bl.a. *Tidsskriftet Heimen i 2008*
- Ryymin, Teemu Doktoravhandling *De nordligste finner*
- Storaas, Kari Doktoravhandling *Finland er bak oss, Norge er vårt land*
- Krister Bjørklund og Olavi Koivukangas *Suomalaiset euroopassa Marjut Anttonen; Norja*

Oppsummert:

I arbeidet videre med vår immaterielle kulturarv bør framheves:

- a) fjordenes og utmarkas finske geografi
- b) finsk i saunakulturen, i sang og musikk, i religionsutøvelsen

TAKK FOR OPPMERKSOMHETEN !